

Sygn. akt II PK 289/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 lutego 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło (przewodniczący)

SSN Zbigniew Myszka

SSN Maciej Pacuda (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa H. S.

przeciwko Centrum Integracji Społecznej w B.

o ustalenie istnienia stosunku pracy,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 6 lutego 2019 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego Sądu Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w Ś.

z dnia 13 kwietnia 2017 r., sygn. akt VII Pa [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu - Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ś. do
ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Powód H. S. domagał się ustalenia istnienia stosunku pracy pomiędzy nim a pozwanym Centrum Integracji Społecznej w B., nawiązanego na podstawie umowy o pracę na okres od dnia 3 czerwca 2013 r. do dnia 2 czerwca 2014 r.

Sąd Rejonowy w K. wyrokiem z dnia 22 grudnia 2016 r. ustalił, że powód w okresie od dnia 3 czerwca 2013 r. do dnia 2 czerwca 2014 r. pozostawał z pozwanym w stosunku pracy oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania w sprawie.

Sąd Rejonowy ustalił wcześniej, że powód w okresie od dnia 3 czerwca 2013 r. do dnia 2 czerwca 2014 r. był uczestnikiem programu reintegracji społecznej i zawodowej prowadzonego przez pozwanego. Powód zawarł z pozwanym „Indywidualny Program Zatrudnienia Socjalnego” zgodnie z którym zobowiązał się do uczestnictwa w zajęciach reintegracji społecznej i zawodowej przez co najmniej 6 godzin dziennie. W trakcie realizacji programu ukończył kurs „stolarski”. W trakcie odbywania programu reintegracji społecznej powód wykonywał pod nadzorem pracowników pozwanego takie prace jak: sprzątanie ulic, obcinanie krzaków, skręcanie mebli, wstawianie okien.

Powołując się na tak ustalony stan faktyczny sprawy, Sąd Rejonowy uznał, że powództwo zasługiwało na uwzględnienie, albowiem z zebranego w tej sprawie materiału dowodowego wynikało, że pozwany realizował program zatrudnienia socjalnego powoda w sposób odbiegający od podpisanej przez strony umowy z dnia 3 czerwca 2013 r., zawierającej indywidualny program zatrudnienia socjalnego. Zakres zadań powoda został opisany w § 18 tego programu i obejmował przygotowanie teoretyczne do zajęć, analizę rysunków schematów, projektów, itp., przygotowanie stanowiska pracy, narzędzi i naukę współpracy w grupie roboczej. Powód miał realizować program polegający na przygotowaniu go do wykonywania zawodu stolarza. Tymczasem, jak potwierdzili wiarygodnie przesłuchani w sprawie świadkowie, powód wykonywał cały szereg prac polecanych przez pozwanego, niepozostających w związku z przygotowaniem do zawodu stolarza. Pozwany wykorzystywał uczestników kursu, w tym powoda, do wykonywania prac na użytek Miasta i Gminy B.. Były to prace polegające na sprzątaniu ulic, stryżeniu żywopłotów, przycince drzew, obcinaniu gałęzi,

malowaniu pomieszczeń, szkleniu okien, naprawie kwietników i ogrodzeń, montażu drzwi, rąbaniu drewna, wycince starych drzew. Wszystkie te czynności pracownika budowlanego, sprząającego, ogrodnika, drwala oraz szklarza były wykonywane przez powoda w warunkach pracy podporządkowanej – pod kierownictwem pracodawcy (jego pracowników). Na bieżąco zadania wyznaczali powodowi pracownicy pozwanego, oni też nadzorowali wykonywanie tych prac. Powód był zobowiązany do wykonywania wszelkich poleceń osób nadzorujących jego pracę. Była to praca zarobkowa, wykonywana osobiście przez powoda, powtarzalna i niewątpliwie wykonywana na ryzyko pracodawcy. Cechy istotne dla umowy o pracę były zdecydowanie przeważające nad realizacją kursu stolarskiego i programu reintegracji społecznej zawodowej. Jeśli zatem powód w przeważającej części wykonywał pracę podporządkowaną, w warunkach noszących cechy stosunku pracy według art. 22 k.p., to pozostawał w takim stosunku prawnym (stosunku pracy) z pozwanym w całym okresie kursu integracji społecznej od dnia 3 czerwca 2013 r. do dnia 2 czerwca 2014 r.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ś. wyrokiem z dnia 13 kwietnia 2017 r., wydanym na skutek apelacji wniesionej przez pozwanego od wyroku Sądu pierwszej instancji, zmienił ten wyrok w całości i oddalił powództwo.

Sąd Okręgowy podkreślił, że podstawowym celem ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym jest stworzenie materialnych i organizacyjnych podstaw do działalności koncentrującej się na reintegracji zawodowej i społecznej. Zasadniczym celem reintegracji jest przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób znajdujących się na marginesie życia społecznego. Gwarancje prowadzenia działalności reintegracyjnej przez zatrudnienie socjalne dają regulacje umożliwiające tworzenie centrów integracji społecznej oraz klubów integracji społecznej. Tworzenie centrum integracji społecznej należy do kompetencji samorządu gminnego oraz organizacji pozarządowych. Zasady kierowania do centrum integracji społecznej reguluje Rozdział 4 ustawy, natomiast zasady uczestnictwa w centrum integracji społecznej reguluje Rozdział 5 ustawy. Zgodnie z art. 12 ust. 1 i 4 ustawy, kierownik Centrum przyjmuje osobę skierowaną do Centrum po podpisaniu z nią indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego - w uzgodnieniu z kierownikiem ośrodka pomocy społecznej właściwego dla miejsca

zamieszkania lub pobytu tej osoby. Ustawa o zatrudnieniu socjalnym w art. 1 ust. 2 wymienia, do kogo w szczególności ten program jest skierowany. Są to bezdomni, uzależnieni od alkoholu, uzależnieni od narkotyków, chorzy psychicznie, długotrwale bezrobotni, zwalniani z zakładów karnych, uchodźcy, osoby niepełnosprawne, jednym słowem osoby, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych, znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Okres próbny w Centrum trwa jeden miesiąc. Po pomyślnym zakończeniu okresu próbnego, kierownik ośrodka pomocy społecznej, na wniosek kierownika Centrum, kwalifikuje uczestnika do uczestnictwa w zajęciach w Centrum. Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum może trwać do 11 miesięcy. Jeżeli analiza stanu realizacji programu uzasadnia potrzebę przedłużenia okresu uczestnictwa w zajęciach w Centrum, kierownik Centrum, na wniosek lub po zasięgnięciu opinii pracownika socjalnego Centrum, może przedłużyć okres uczestnictwa w zajęciach do 6 miesięcy (art. 15 ust. 1-3 ustawy). Zgodnie z art. 13 ust. 6 ustawy, realizacja programu jest warunkiem korzystania przez uczestnika ze świadczeń z ubezpieczenia zdrowotnego oraz z innych świadczeń określonych w ustawie. W okresie uczestnictwa w zajęciach w Centrum, na wniosek uczestnika, kierownik Centrum przyznaje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych. Reguły zmniejszania świadczeń w razie nieuczestniczenia w zajęciach w Centrum są zaś określone w art. 15 ust. 6-7a ustawy.

W okolicznościach faktycznych rozpoznawanej sprawy powód był uczestnikiem opisanego wyżej indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego. Stosownie do treści tego programu, zawartego w dniu 3 czerwca 2013 r., program miał trwać do dnia 2 czerwca 2014 r.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko pozwanego, który stwierdził, że uczestnictwo w programie zatrudnienia socjalnego nie mieści się w definicji zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej zawartej w art. 3 pkt 22 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych. Ustawodawca rozumie bowiem pod tym pojęciem wykonywanie pracy na podstawie stosunku pracy, stosunku

służbowego, umowy o pracę nakładczą oraz wykonywanie pracy lub świadczenie usług na podstawie umowy agencyjnej, umowy zlecenia, umowy o dzieło albo w okresie członkostwa w rolniczej spółdzielni produkcyjnej, spółdzielni kółek rolniczych lub spółdzielni usług rolniczych, a także prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej. Nie ulega natomiast wątpliwości, że uczestnictwo w programie zatrudnienia socjalnego nie mieści się w tym katalogu, ponieważ nie odpowiada żadnej z wyżej wymienionych form aktywności zawodowej.

Sąd Okręgowy zauważył równocześnie, że program zatrudnienia socjalnego, w którym uczestniczył powód, miał charakter praktycznego szkolenia, zawartego na określony czas, z upływem którego uczestnik traci przyznane świadczenie integracyjne. Postanowienia programu zatrudnienia socjalnego świadczyły o tym, że uczestnictwo w tym programie miało na celu odbudowanie i podtrzymanie i uczestnika zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy (§ 18) oraz kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych, naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem (§ 19). W konsekwencji nie sposób było uznać, aby powód, uczestnicząc w programie, był zatrudniony lub wykonywał pracę zarobkową w rozumieniu art. 16 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 3 pkt 22 ustawy o świadczeniach rodzinnych. Wykonywane przez niego prace porządkowe w starostwie i szkołach stanowiły element szkolenia, tj. praktyki u zleceniodawców zewnętrznych, o których mowa w § 18 ust. 10 zawartego przez powoda programu. W żadnym wypadku nie stanowiły zaś samodzielnego świadczenia pracy (zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej) na rynku pracy. Świadczenie integracyjne wypłacane było powodowi za samo uczestnictwo w programie zatrudnienia socjalnego, a nie za konkretnie wykonane prace (np. sprzątanie). Całość programu zatrudnienia socjalnego miała na celu dopiero umożliwić powodowi samodzielne funkcjonowanie na rynku pracy polegające na podjęciu zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w rozumieniu art. 16 ust. 1 pkt w związku z art. 3 pkt 12 ustawy o świadczeniach rodzinnych.

Dodatkowo Sąd drugiej instancji wskazał na treść art. 13 ust. 5 ustawy o zatrudnieniu socjalnym, zgodnie z którym zakończenie realizacji programu następuje w okresie do 6 miesięcy po dniu, w którym uczestnik objęty programem podjął zatrudnienie lub inną pracę zarobkową w rozumieniu przepisów o promocji

zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, założył lub przystąpił do spółdzielni socjalnej lub podjął działalność gospodarczą, albo w dniu, w którym upłynął okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum. W ocenie Sądu Okręgowego, treść tego unormowania, w którym wyraźnie rozróżniono zatrudnienie socjalne od zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w rozumieniu ustawy o promocji zatrudnienia, dodatkowo świadczyła o braku możliwości uznania, że uczestnictwo powoda w programie zatrudnienia socjalnego stanowiło zatrudnienie lub inną pracę zarobkową w rozumieniu art. 16a ust. 1. Wobec tego nie sposób było przyjąć, jak to uczynił Sąd pierwszej instancji, że osoba, która podpisuje indywidualny program zatrudnienia, jest zainteresowana nawiązaniem stosunku pracy w rozumieniu przepisu art. 22 k.p., tj. zawarciem typowej umowy o pracę na zasadach wolnorynkowych. Nie sposób było także twierdzić, jak to czynił Sąd pierwszej instancji, że powód nie realizował w pełnym zakresie programu socjalnego tylko z tej przyczyny, że sporadycznie wykonywał m.in. takie czynności jak przycinanie drzew, obcinanie gałęzi itp. Sąd pierwszej instancji błędnie zatem przyjął, że choćby sporadyczne wykonywanie przez powoda określonych czynności wprost niezwiązanych z nauką określonego zawodu skutkowało nawiązaniem stosunku pracy w rozumieniu art. 22 k.p.

Powód H. S. wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 13 kwietnia 2017 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, to jest:

a) art. 12 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym w związku z art. 22 § 1 i 1¹ k.p. oraz art. 83 k.c. w związku z art. 300 k.p., przez błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego z Centrum Integracji Społecznej na wniosek zainteresowanego wyklucza możliwość uznania stosunku prawnego między zainteresowanym a Centrum Integracji Społecznej za stosunek pracy nawet w sytuacji, gdy pod pozorem indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego, zainteresowany świadczy na rzecz Centrum szereg prac nieobjętych tym programem i niesłużącym celom reintegracji zawodowej i społecznej, pod kierownictwem Centrum oraz w wyznaczonym miejscu i czasie w zamian za otrzymywane świadczenie integracyjne;

b) art. 3 pkt 22 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych w związku z art. 22 § 1 i 1¹ k.p., przez niewłaściwe zastosowanie i dokonanie całkowicie nieuzasadnionej oceny stosunku prawnego pomiędzy powodem a Centrum Integracji Społecznej w związku z powództwem o ustalenie stosunku pracy, w kontekście definicji «zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej» zawartej w ustawie o świadczeniach rodzinnych, dotyczącej innej gałęzi prawa w sytuacji, gdy dla oceny żądania ustalenia stosunku pracy istotne są jedynie cechy takiego stosunku określone w Kodeksie pracy, a także naruszenie przepisów postępowania, to jest art. 328 § 2 k.p.c. i art. 382 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c., które to uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, przez niewyjaśnienie w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku przyczyn, dla których Sąd Okręgowy poczynił własne, odmienne od Sądu pierwszej instancji ustalenia faktyczne, przyjmując, że indywidualny program zatrudnienia socjalnego był prawidłowo realizowany, a niezwiązane z nim czynności były wykonywane przez powoda jedynie sporadycznie, w sytuacji gdy Sąd Okręgowy nie zakwestionował dokonanej przez Sąd Rejonowy oceny poszczególnych dowodów ani nie przeprowadził dowodów nowych, a jednocześnie wydał w sprawie diametralnie odmienny wyrok reformatoryjny, nie ustosunkowując się jednocześnie do zebranego w sprawie materiału przez wyjaśnienie, na jakich dowodach oparł taką, odmienną od przyjętej przez Sąd Rejonowy podstawę faktyczną wyroku.

Powołując się na tak sformułowane zarzuty kasacyjne, skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Ś. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpatrywana w niniejszym postępowaniu skarga kasacyjna jest uzasadniona przede wszystkim z powodu naruszenia trafnie powołanych w jej procesowej podstawie zaskarżenia art. 382 k.p.c. i art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. Zgodnie z brzmieniem pierwszego z wymienionych przepisów (art. 382 k.p.c.), sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w

postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Materiałem zebrany w rozumieniu tego przepisu są twierdzenia, wnioski i zarzuty stron oraz przeprowadzone dowody. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się zaś, że z naruszeniem art. 382 k.p.c. mamy do czynienia wówczas, gdy skarżący wykaże, że sąd drugiej instancji bezpodstawnie nie uzupełnił postępowania dowodowego lub pominął część zebranego materiału, jeżeli uchybienia te mogły mieć wpływ na wynik sprawy, albo kiedy mimo przeprowadzenia postępowania dowodowego orzekł wyłącznie na podstawie materiału zgromadzonego przez sąd pierwszej instancji lub oparł swoje rozstrzygnięcie na własnym materiale, pomijając wyniki postępowania dowodowego przeprowadzonego przez sąd pierwszej instancji (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 marca 1999 r., II UKN 520/98, OSNAPiUS 2000 nr 9, poz. 372; z dnia 8 grudnia 1999 r., II CKN 587/98, LEX nr 479343; z dnia 6 lipca 2000 r., V CKN 256/00, LEX nr 52657; z dnia 13 września 2001 r., I CKN 237/99, LEX nr 52348; z dnia 22 lipca 2004 r., II CK 477/03, LEX nr 269787; z dnia 10 stycznia 2008 r., IV CSK 339/07, LEX nr 492178; z dnia 24 kwietnia 2008 r., IV CSK 39/08, LEX nr 424361 i z dnia 24 czerwca 2008 r., II PK 323/07, LEX nr 491386 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1998 r., II CKN 815/97, Wokanda 1999 nr 1, poz. 6).

Trzeba natomiast podkreślić, że Sąd pierwszej instancji oparł swoje rozstrzygnięcie na wcześniejszym ustaleniu, że skarżący, choć zawarł z pozwanym umowę o uczestnictwie w indywidualnym programie zatrudnienia socjalnego, w ramach którego miał brać udział w zajęciach reintegracji społecznej i zawodowej oraz przygotować się do wykonywania zawodu stolarza, to jednak program ten był realizowany w sposób odbiegający od podpisanej przez strony umowy. Powód wykonywał bowiem cały szereg prac polecanych mu przez pozwanego niepozostających w związku z przygotowaniem do zawodu stolarza. Były to, realizowane w warunkach pracy podporządkowanej pod kierownictwem pozwanego (powód był zobowiązany do wykonywania wszelkich poleceń osób nadzorujących go), prace na rzecz Miasta i Gminy B. polegające na sprzątaniu ulic, stryżeniu żywopłotów, przycinie drzew obcinaniu gałęzi, malowaniu pomieszczeń, szkleniu okien, naprawie kwietników i ogrodzeń, montażu drzwi, rąbaniu drewna oraz wycinie starych drzew. Z kolei Sąd drugiej instancji przyjął, nie odnosząc się w tym

zakresie do ustaleń faktycznych Sądu Rejonowego, że „prace porządkowe w starostwie i szkole stanowiły element szkolenia, tj. praktyki u zleceniodawców zewnętrznych, o których mowa w § 18 ust. 10 (...) programu”. Co więcej, wykonywane przez skarżącego czynności polegające na przycinaniu drzew i obcinaniu gałęzi Sąd Okręgowy określił jako sporadyczne. Już zatem tylko ta rozbieżność w ustaleniach faktycznych Sądów obu instancji, w żaden sposób niewyjaśniona przez Sąd drugiej instancji, musi powodować, że w niniejszej sprawie doszło do naruszenia art. 382 k.p.c., przez pominięcie części materiału dowodowego zebranego w toku postępowania pierwszoinstancyjnego oraz dokonanych na jego podstawie ustaleń faktycznych. Tego rodzaju wady postępowania świadczyły również o naruszeniu art. 328 § 2 k.p.c., stosowanego w postępowaniu apelacyjnym na podstawie art. 391 § 1 k.p.c. Choć bowiem naruszenie tego przepisu z reguły nie ma wpływu na treść wyroku, gdyż uzasadnienie sporządzane jest dopiero po jego wydaniu (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 1 lipca 1998 r., I PKN 220/98, OSNAPIUS 1999 nr 15, poz. 482; z dnia 9 lipca 1998 r., I PKN 234/98, OSNAPIUS 1999 nr 15, poz. 487; z dnia 7 kwietnia 1999 r., I PKN 653/98, OSNAPIUS 2000 nr 11, poz. 427 oraz z dnia 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003 nr 15, poz. 352), to jednak wyjątkowo, sporządzenie uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji niezgodnie z art. 328 § 2 k.p.c. (a więc bez podania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia ze wskazaniem faktorów, które zostały uznane za udowodnione, dowodów, na których były oparte i przyczyn, dla których innym dowodom odmówiono wiarygodności i mocy dowodowej), może stanowić usprawiedliwioną podstawę skargi kasacyjnej, gdy niezachowanie jego wymagań konstrukcyjnych będzie czynić zasadnym kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przez jego zastosowanie do niedostatecznie jasno ustalonego stanu faktycznego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 września 2001 r., I PKN 615/00, OSNP 2003 nr 15, poz. 352) lub gdy uniemożliwia całkowicie dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania orzeczenia (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 18 marca 2003 r., IV CKN 1862/00, LEX nr 109420 oraz z dnia 15 lipca 2011 r., I UK 325/10, LEX nr 949020) albo nie pozwala na jego kontrolę kasacyjną (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01, LEX nr 78271; z dnia 6 lipca

2011 r., I CSK 67/11, LEX nr 970061; z dnia 2 czerwca 2011 r., I CSK 581/10, LEX nr 950715).

Wymaga również podkreślenia, że Sąd Okręgowy z wyżej opisanych stwierdzeń wywiódł wniosek, z niezrozumiałych dla Sądu Najwyższego przyczyn oparty zresztą na regulacji art. 16 ust. 1 pkt 2 (dotyczącej zasiłku pielęgnacyjnego) w związku z art. 3 pkt 22 ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, a nie na regulacji art. 22 k.p., który określa przecież podstawowe cechy konstrukcyjne stosunku pracy, którego ustalenia skarżący domagał się w pozwie, że wykonywane przez skarżącego czynności nie mieściły się w definicji zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Wniosek ten nie został natomiast poprzedzony szczegółową analizą zawartej przez strony umowy dotyczącej indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego, której nie mogło z całą pewnością zastąpić odwołanie się do dwóch tylko paragrafów tego programu, w których bardzo ogólnie podano, że uczestnictwo w programie miało na celu odbudowanie i podtrzymanie u uczestnika zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy (§ 18) oraz kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych, naukę planowania życia i zaspokojenia potrzeb własnym staraniem (§ 19).

Ma przy tym rację Sąd drugiej instancji, uznając, że zatrudnienie socjalne uregulowane w przepisach ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym z założenia nie ma charakteru zatrudnienia w ramach stosunku pracy. Wskazuje na to art. 12 ust. 4 ustawy, w myśl którego kierownik Centrum (integracji społecznej) przyjmuje osobę skierowaną do Centrum po podpisaniu z nią indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego, zwanego dalej „programem”, w uzgodnieniu z kierownikiem ośrodka pomocy społecznej właściwego dla miejsca zamieszkania lub pobytu tej osoby, art. 13 ust. 2, zgodnie z którym program powinien określać w szczególności zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu, a także art. 14-15a, które określają zasady uczestnictwa w centrum integracji społecznej, okresy jego trwania i zakres świadczeń pieniężnych i niepieniężnych udzielanych przez Centrum.

Przepisy ustawy o zatrudnieniu socjalnym nie zawierają też normy, która *expressis verbis* stanowiłaby o zatrudnianiu pracowników przez centrum integracji społecznej. Przewidują jedynie, że pracowników Centrum zatrudnia jego kierownik (art. 11 ust. 3 ustawy) oraz że po zakończeniu uczestnictwa w zajęciach w Centrum, a w uzasadnionych przypadkach także przed jego zakończeniem, jednak nie wcześniej niż po 6 miesiącach uczestnictwa w nich, na wniosek kierownika Centrum, pracownika socjalnego i uczestnika, a w przypadku uczestnictwa w klubie integracji społecznej - na wniosek pracownika socjalnego, powiatowy urząd pracy może skierować uczestnika lub uczestniczącego w klubie integracji społecznej do pracy u pracodawcy bądź w Centrum (art. 16 ust. 1 i następne ustawy). W piśmiennictwie wyrażany jest przy tym pogląd, zgodnie z którym możliwość zatrudnienia w centrum integracji społecznej jest formą outsourcingu. Uczestnicy, po zakończeniu programu integracji, są bowiem zatrudniani przez Centrum na podstawie umów o pracę na czas określony, ale świadczą pracę na rzecz różnych innych instytucji, są „wynajmowani” innym pracodawcom (por. E. Staszewska, Środki prawne przeciwdziałania bezrobociu, WKP 2012). Nie oznacza to jednak, że Centrum nie może zatrudnić pracownika w ramach stosunku pracy spełniającego cechy określone w art. 22 k.p. na ogólnych zasadach. Trzeba jednakże pamiętać, że zróżnicowanie form organizacyjnych, którym wojewoda może nadać status centrum integracji społecznej (por. art. 3 ust. 2 ustawy), przekłada się na szereg możliwych sposobów uregulowania funkcjonowania danej jednostki z uprawnieniami Centrum w sferze prawa pracy. Oznacza to, że w zależności od wewnętrznych regulacji danego podmiotu tworzącego Centrum (np. statutu, regulaminu) wyodrębniona organizacyjnie i finansowo jednostka, której nadano status Centrum, może samodzielnie zatrudniać pracowników albo zdolność do zatrudniania pracowników może być przypisana innemu podmiotowi (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2018 r., I PK 351/16, OSNP 2018 nr 12, poz. 156). Ma to natomiast istotne znaczenie ze względu na możliwość przypisania odpowiedniemu podmiotowi przymiotów pracodawcy w rozumieniu art. 3 k.p., a w konsekwencji tego przyznania mu zdolności sądowej i procesowej na podstawie art. 460 § 1 k.p.c.

Uwzględniając powyższe rozważania, Sąd Najwyższy zauważa, że z poczynionych dotychczas w niniejszej sprawie ustaleń faktycznych nie wynika, aby skarżący był zatrudniony u pozwanego na podstawie art. 16 ustawy o zatrudnieniu socjalnym. Z ustaleń tych wynika natomiast, że zawarł z pozwanym umowę, w ramach której miał realizować program zatrudnienia socjalnego, o którym mowa w art. 12-13 powołanej ustawy. O tym, co w istocie miał robić skarżący w ramach realizacji tego programu przesądza zatem treść programu. Tymczasem w ustaleniach faktycznych Sądów obu instancji, co już wyżej zostało podniesione, treść owego programu nie została poddana szczegółowej analizie. W ustaleniach tych ograniczono się bowiem do zacytowania tylko dwóch paragrafów programu (§ 18 i § 19), przy czym o ile Sąd pierwszej instancji, opisując brzmienie § 18, stwierdził, że „obejmował (on) przygotowanie teoretyczne do zajęć, analizę rysunków, schematów, projektów itp., a także przygotowanie stanowiska pracy, narzędzi i naukę współpracy w grupie roboczej”, o tyle Sąd drugiej instancji podał w odniesieniu do tego samego paragrafu, że „uczestnictwo w tym programie miało na celu odbudowanie i podtrzymanie u uczestnika zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy”, natomiast powołując § 19, wskazał, że wynikało z niego kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych, naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem. Na obecnym etapie postępowania nie ma zatem jasności co do tego, jaki był zakres przedmiotowy wspomnianego programu. Nie można zaś zapominać o tym, że jeżeli program miał w szczególności określać zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej, to zgodnie z ustawową definicją tych pojęć (art. 2 pkt 4 i 5 ustawy), reintegracja społeczna oznacza działania, w tym również o charakterze samopomocowym, mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej w zajęciach centrum integracji społecznej, klubie integracji społecznej lub zatrudnionej u pracodawcy, umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu, a reintegracja zawodowa, to działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej w zajęciach centrum integracji społecznej i klubie integracji społecznej zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy. Dlatego niezbędne jest dokonanie ustaleń, czy program

skonstruowany dla skarżącego obejmował wykonywanie prac społecznie użytecznych, niezwiązanych *stricto* z przygotowaniem do zawodu stolarza, co jak ustalił Sąd Rejonowy było głównym założeniem programu.

Podsumowując, Sąd Najwyższy jest zdania, że Sąd drugiej instancji przedwcześnie, przy braku wystarczających stanowczych ustaleń faktycznych, przyporządkował prace wykonywane przez skarżącego do zatrudnienia socjalnego realizowanego w ramach programu, określając je przy tym – z pominięciem ustaleń Sądu pierwszej instancji – jako sporadyczne. Sposób sporządzenia uzasadnienia zaskarżonego wyroku w istocie ogranicza się zresztą do obszernego powołania przepisów ustawy o zatrudnieniu socjalnym, zakończonego przyjętym arbitralnie założeniem, że zatrudnienie socjalne w rozumieniu ustawy wyklucza zatrudnienia w ramach stosunku pracy, z czym można byłoby się zgodzić, jednakże po uprzednim stanowczym ustaleniu, że program był skonstruowany prawidłowo, a jego realizacja przebiegała zgodnie z tym, co zostało w nim zapisane, przedstawione i zaakceptowane przez powoda w ramach umowy zawartej z pozwanym. Taka konstatacja, z przyczyn wyżej podanych, nie jest jednak możliwa.

Oznacza to, że Sąd Okręgowy zastosował przepisy prawa materialnego do nie w pełni ustalonego stanu faktycznego. Tymczasem, ocena prawidłowości wykładni i zastosowania przepisów prawa materialnego powołanych w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej jest możliwa tylko wówczas, gdy pozwalają na nią ustalenia faktyczne Sądu drugiej instancji, stanowiące podstawę wydania zaskarżonego wyroku (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 11 marca 2003 r., V CKN 1825/00, LEX nr 784216 oraz z dnia 27 czerwca 2013 r., III CSK 270/12, LEX nr 1360254). Dlatego też zastosowanie przepisów prawa materialnego do niedostatecznie ustalonego przez Sąd drugiej instancji stanu faktycznego oznacza wadliwą subsumcję tego stanu do zawartych w nich norm prawnych, a brak stosownych ustaleń uzasadnia również kasacyjne zarzuty naruszenia prawa materialnego przez jego niewłaściwe zastosowanie (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 marca 2011 r., II PK 241/10, LEX nr 817524 oraz z dnia 5 września 2012 r., IV CSK 76/12, LEX nr 1229815).

Kierując się więc przedstawionymi motywami oraz opierając się na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów postępowania

kasacyjnego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c., w związku z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji swojego wyroku.